

1 Y Grin

Pan oedd y llanw'n isel byddai'r fferi a groesai o Lanyfferi yn glanio'r teithwyr wrth ymyl Y Grin. Agorwyd y rheilffordd sy'n rhedeg drwy Lanyfferi, ar yr ochr arall i'r afon, yn 1852 a dyma'r ffordd y deuai'r glowyr i Lansteffan i dreulio eu pythefnos o wyliau — disgyn o'r trên yng Nglanyfferi a chroesi'r afon ar y fferi. Roedd pythefnos y glowyr yn rhan bwysig o'r bywyd lleol hyd nes y dirywiad diweddar yn y diwydiant glô. Mae nifer o'r traddodiadau sy'n deillio o'r cyfnod gwyliau prysur hwnnw yn parhau o hyd gan gynnwys Carnifal Llansteffan ac etholiad y ffug faer.

2 Heol y Llan i'r Castell (Tir y Plas)

Pan fydd y galau yn disgyn mewn ffordd arbennig mae olion cyn adeiladau pridd i'w gweld yn eglur yn y cae hwn o flaen Y Plas — olion dau adeilad a hen ffordd sy'n arwain ar draws y parc. Efallai fod y tir wedi cael ei glirio a'i wneud yn barc pan adeiladodd y teulu Lloyd eu plasty newydd yn y 16eg ganrif.

3 Y Plas

Adeiladwyd y plasty presennol yn 1788 mewn dull clasurol dau lawr gyda phortico 'Tysganaidd' yn y ffyrnt. Codwyd y plasty ar safle adeilad sy'n perthyn i gyfnod cynharach.

4 Eglwys Llansteffan (Llyfryn teithio lleol ar gael)

Mae adeilad presennol yr Eglwys yn dyddio yn ôl i'r 13eg ganrif. Ond yn ddiamau roedd eglwys ar y safle hwn mewn cyfnod cynharach. Yn 1170 rhoddodd Arglwydd Llansteffan, Geoffrey de Marmion, yr Eglwys i Urdd Marchogion yr Ysbyr, yr oedd un o'u dyletswyddau yn cynnwys gofalu am deithwyr a phererinion hyd nes i'r Urdd gael ei chau yng Nghymru a Lloegr gan Harri'r VIII. Adeiladwyd y tŵr a'i furiau caerog yn y 15fed ganrif nid fel amddiffynfa fodd bynnag ond fel clochdy.

5 & 7 Cyn Gaeau Agored

Mae'r daith gerdded yn croesi'r hyn oedd yn 'gaeau agored' yn Llansteffan yn y Canol Oesoedd. Mae'r lleiniau hir a chul i'w gweld yn siâp y caeau heddiw gyda'r siâp 'S' o chwith sydd ar y cloddiau yn cynrychioli'r llwybr a grewyd gan dimau aredig mawr y cyfnod hwnnw.

6 Y Ffordd i Bentywyn — Ffordd y Brenin

Roedd Ffordd y Brenin, a groesir gan y daith gerdded, yn arfer bod yn un o brif ffyrdd Cymru yn yr Oesoedd Canol ac yn llwybr pwysig yn y 18fed ganrif, yn cysylltu â'r fferi i Dalacharn a Glanyfferi.

8 Parc Glas

Yr hen enw ar hwn oedd y Dafarn Laeth lle y gallai'r ymwelwyr a ddringai i'r castell gael diod o laeth ag ychydig o rym ynddo i dorri eu syched.

9 Ffynnon Sant Anthony, Bwthyn a Bae Scott

Mae'n amlwg fod y ffynnon yn hynafol iawn a bod nodweddion rhinweddol yn perthyn iddi. Cyrhaeddir y ffynnon drwy ddrws yn y mur. Ger llaw'r ffynnon mae bwthyn sy'n dyddio o ddechrau'r 19eg ganrif ac sy'n nodweddiadol o'r adeg pan oedd y lle yn apelio at y dosbarthiadau cyfoethog newydd.

10 Y Werle, Bar Caerfyrddin

Golygfa anhygoel o Fae Caerfyrddin a Phenrhyn Gŵyr a hyd yn oed gogledd Dyfnaint neu Ynys Wair. Pan fydd y llanw ar drai gwelir eangderau tywod Bar Caerfyrddin. Mae'r sianelau dŵr yn newid yn barhaus a mae porthladdoedd lleol a manau llongau yn dioddef oherwydd bod yr afonydd yn llenwi â thywod a bariau tywod yn ffurfio ar draws yr aberoedd. Pan yw'r llanw'n uchel mae deg troedfedd yn llai o ddŵr yn gorchuddio'r Bar nag oedd yn y 1830'au ac mae'n parhau i ddatblygu. Mae llai o longau ym Mae Caerfyrddin heddiw nag a fu ers mil o flynyddoedd.

11 Fferm y Parc yr Arglwyddi

Esiampol nodweddiadol o fferm 'ystad' a ddaeth i fodolaeth pan gaewyd y tir comin a threfnwyd ystadau newydd y bonheddwyr yn system o fferm y faenor a ffermydd tenantiaid.

12 Castell Llansteffan

Yr hanes cyntaf a geir am gaer ar y safle hwn yw Bryngaer yn yr Oes Haearn yn y 6ed ganrif C.C. Defnyddiwyd y safle gan y Normaniaid yn nechrau'r 12fed ganrif pan adeiladwyd fframwaith crwn o bridd a phren — math cynnar o gastell. Aeth y gwaith o gryfhau'r adeilad ymlaen i'r 13eg ganrif yng ngofal Arglwyddi Llansteffan — gwyr grymus a milwyr profesiynol oedd yn benderfynol o gryfhau eu gafael ar dir ac adnoddau eu harglwyddiaethau yng Nghymru.

13 Y 'Sticks'

Mae nifer o lwybrau yn arwain drwy'r llethrau coediog uwchben Heol-y-Glo hyd at y cysgodfannau cyhoeddus a'r wylfan. Mae'r enw yn dychanu'r coed pinwydd aeddfed a dyfai yno hyd nes eu dymchwel yn 1958. Yn nyddiau 'pythefnos y glowyr' roedd yr ardal agored o amgylch y cysgodfannau yn gyrchfan naturiol lle y cynhelid cyngherddau, eisteddfodau, gwasanaethau crefyddol a phregethau.

14 Ffordd Heol y Glo

Mae enw'r ffordd yn dwyn atgofion am y fasnach leol a barodd tan y 1920'au. Byddai glo Cwm Gwendraeth yn cael ei lwytho ar longau bychain ar y Cei yng Nghydweli a'i anfon i Lansteffan ac ar hyd afonydd Tywi a Thaf.

1 The Green

The ferry from Ferryside landed passengers at low water off The Green. The railway through Ferryside, on the opposite side of the river, opened in 1852. Off the train in Ferryside and across the river on the ferry. 'Miners' fortnight' was a dominant feature of local life until the recent decline in the coal industry. Several of the traditions that developed from this busy holiday period survive in strength including Llansteffan's Carnival with the election of a mock-mayor.

2 Church Road to the Castle (Grounds of The Plas)

In certain light conditions, a number of earthwork features can clearly be seen in this field in front of The Plas mansion. There are the traces of two buildings and an old road across the park. Perhaps the field was cleared and 'emparked' when the Lloyds built their new mansion at The Plas in the 16th century.

3 The Plas Mansion

The present mansion was built in 1788 in classical style with a fine two-storeyed facade and a pillared 'Tuscan' portico. It is on the site of a much earlier building.

4 Llansteffan Church (Local Guide available)

The present fabric dates back to the 13th century but undoubtedly there was a church on this site at an earlier period. In 1170 Geoffrey de Marmion, Lord of Llansteffan, gave the church to the military order of the Knights Hospitaller, one of whose duties was to care for travellers and pilgrims until the closure of the Order in England and Wales by Henry VIII. In the 15th century the tower was built with its battlemented top, not for defence but as a bell tower.

5 & 7 Former Open Fields

The walk traverses what were the 'Open fields' of medieval Llansteffan. The long, narrow strips became fossilised in today's field shapes, the curving, reversed 'S'-shape on the hedgerows representing the action of the big, medieval plough teams.

6 Road to Pentywyn — King's Way

The road crossed by the trail used to be one of the main highways of medieval Wales, an important route well into the 18th century known as 'The King's Way', linking ferries to Laugharne and Ferryside

8 Parc Glas

Formerly known as Tafarn Laeth, where visitors climbing to the castle could get a refreshing drink of milk laced with rum.

9 St Anthony's Well, Cottage and Scott's Bay

The well or spring is undoubtedly ancient, with traditional healing properties. Access is through a door in the wall.

Adjacent to the spring, the early 19th century villa typifies the appeal of the area to the newly-rich Victorian leisured classes.

10 Wharley Point, Carmarthen Bar

A spectacular panorama of Carmarthen Bay, the Gower peninsula and perhaps even the N. Devon Coast or Lundy Island. At low tide the immense sands of Carmarthen Bar are exposed. The channels through the sands are constantly changing with local ports and shipping places feeling the problems of silting in the rivers and formation of sand-bars off the estuary mouths. There is ten foot less water over the Bar at High Water than there was in the 1830s and it continues to develop. Carmarthen Bay is now emptier of shipping than it has been for at least a thousand years.

11 Lords Park Farm

A typical example of an 'estate' farm that came into being as the common fields were enclosed and the new gentry estates were organised in a system of home and tenant farms.

12 Llansteffan Castle

The earliest fortification on the site was a 6th century BC Iron Age hillfort, reused by the Normans in the early 12th century when they established an earth and timber 'ringwork' — or early type of castle. The Lords of Llansteffan continued work on fortification into the 13th century — powerful men, professional soldiers and determined to secure their grip on the lands and resources of their Welsh lordships.

13 The Sticks

A number of paths make their way through the wooded slopes above Heol y Glo up to the public shelters and viewing point. The name is a pun on the fine mature fir trees that used to be there, mostly felled in 1958. In the heyday of 'Miners' fortnight' the open area around the shelter was thronged, the focus for impromptu concerts, eisteddfodau, religious services and preaching.

14 Heol y Glo Road

Its name — 'coal road' — recalls a local trade that lasted until the 1920s. Gwendraeth Valley coal would be loaded onto small vessels at Kidwelly Quay and brought round to Llansteffan and up the Tywi and Taf rivers.

Eiddo'r Ymddiriedolaeth Genedlaethol	National Trust Property
Llwybrau a Arggymhellir	Recommended Routes
Hawliau Tramwy Eraill	Other Rights of Way

